

ERDŐGAZDÁLKODÁS, ERDŐFELÜGYELET, ERDŐTERVEZÉS EGYSÉGE

DR. PAPP TIVADAR

„Ökológia vagy ökonómia?” olvasható a *Revue Forestiere Francaise* (1985) hasábjain B. Martin kérdése, jelezve, hogy másutt is válaszút elé állt az erdőgazdálkodás. Vajon meddig mehet el az erdész az ökonómia érdekében az ökológiai egyensúly és a saját szakmai lelkiismerete rovására? — boncolgatja Krosleitner, az *Allgemeine Forstzeitung*ban (1985).

Tény, hogy az ökonómia kényszerítő hatásai alól a magyar erdőgazdálkodás sem kivétel. Visszalapozva erdészeti irodalmunkba, ezt igazolja a tölgy- és bükkgazdálkodással foglalkozó tanulmányok egész sora. Tovább bővült az ágazat teherterele az erdők többcélú hasznosításából eredő társadalmi korlátok miatt. Jelenleg egyaránt kell megfelelnie a társadalom anyagi, termelési, védelmi, üdülési elvárásainak oly módon, hogy a gazdálkodás eredményeként az újratermelés bővített legyen. Hosszú távon ennek az igénynek csak úgy felelhet meg az ágazat, ha megkapja a társadalom segítségét, másrészt, ha kialakul az erdőgazdálkodásban részt vevők — erdőgazdálkodók, erdőfelügyelet, erdőtervezés — szakmai egysége. Ennek során:

- ágazaton belül ki kell alakítani az ökológia—ökonómia—technika olyan, egységesen alkalmazott rendszerét, amely segíti a vállalat rövid távú és a népgazdaság közép és hosszú távú érdekeit;
- azonos szakmai szintre kell felkészíteni a három terület szakembergárdáját, akik mindhárom fél által elfogadott tervezési, ellenőrzési és technológiai szabályok szerint dolgoznak;
- növelni kell az igényes szakmai tevékenység presztízsét mind anyagi, mind erkölcsi elismerés terén, mivel a bővített újratermelés, a természet-szerű gazdálkodás, a technika kíméletes és gazdaságos alkalmazása már nem lehet egyoldalúan képzett szakemberek kísérleti területe.

A gazdaság üzemi vadászterülete 47 449 ha, a megye vadászterületének 10,4⁰/₀-a. Mivel a vadásztársaságok nem követik intenzív vadkilövési gyakorlatunkat, nem várható, hogy a vadászterület mintegy 10⁰/₀-án, felemelt kilövésekkel befolyásolni tudjuk a megye vadlétszámát, és ugyancsak nem várható az erdei vadkár csökkenése sem, ami az erdőfelújítások növekvő elhúzódását eredményezi.

Az előbbieken részletezett vállalati számokon belül erdészeteink eltérő adottságai és állományviszonyai miatt erdőfelújítási eredményei is változóak. Még nagyobb a szóródás az érintett erdőrészek között. Így természetes, hogy egyes termőhelyeken felújítási gondjaink is vannak.

A továbbiakban a témához szorosan kapcsolódó, első két szemponttal foglalkozom: A felsoroltak közül, úgy vélem, a legtöbb oldalról támadható téma kör az *ökológia—ökonómia—technika egysége*. Ennek tudatában — esetleg vitára készítve a tisztelt kollégákat — fogalmazom meg véleményemet, kiegészítve azzal, hogy megállapításaim nem tartalmazzák — úgy vélem, törvényszerűen — az összes lehetőséget.

Ökológia—ökonómia—technika

Erdőgazdálkodásunk alapját az erdei ökoszisztémák, *ökológiai rendszerek* képezik. Alapvető szempont, hogy a gazdálkodás során figyelemmel kísérjük rendszerünk stabilitását, egyensúlyát. Az állomány érdekeinek és gazdasági céljainknak megfelelő beavatkozások mértéke — a véghasználatot kivéve — olyan mérvű legyen, hogy rövid idő múltán a megbillent egyensúly helyreálljon. — Ez a folyamat legjobban természetes erdeinkben, tölgyeseinkben, bükköseinkben figyelhető meg. — Az elmondottakból következik, hogy az újulat-ápolás, állománynevelés során elengedhetetlenül szükséges az ökológiai sajátosságok ismerete. (Itt vannak első hiányosságaink.) Ez nem lehet szubjektív ítélet kérdése, a felelősség rendkívül nagy, hiszen helytelen döntésünket a természet azonnal megtorolja.

Az erdő — főként értékes faállománnyal borítva — nemcsak ökológiai egység, hanem kezelőjének *ökonómiai lehetőség* is. Természetes erdők esetében különösen, de a természetszerű erdőkben folyó gazdálkodás célja is a termőhely termőképességét legjobban kihasználó, magas értéket adó állomány létrehozása, felnevelése. Jogosan vetődik fel a kérdés: milyen távon gondolkodunk, amikor a legnagyobb értékről beszélünk — vajon a termőhely ökológiai egyensúlya, továbbá az állomány egészségi állapota (50 éves, *Fomes*-es fenyvesek) szempontjából is az-e a legnagyobb érték? Ezek lehetnének szerény véleményem szerint fafajpolitikánk kulcskérdései is.

Megszívlelendőnek tartom *Lonkay A.* megállapítását: „Ahol az Úristen már eredetileg is bükkösöket teremtett, ne igyekezzünk javítani a természet bölcs elrendezésén, mert több kárt, mint hasznot okozhatunk” (EL., 1915).

Ökonómiai az állománynevelési (ápolási, tisztítási) ráfordítás kérdése a méretes véghasználati anyag nyerése céljából. A fatermesztési folyamat végcélja a vágásérett állomány, természetszerűen az eredményoldalt növeli. Az egyszerű felsorolás természetesen közel sem fejezi ki a hétköznapok visszatérő problémáit. Az elért eredményben már benne van a közgazdasági környezet, műszaki fejlesztés és biotikus károsítás hányada is.

A *technika* alkalmazásával gazdálkodási céljaink valósulnak meg. Ez történhet az állomány érdekeinek figyelembevételével, vagy anélkül. Tény, hogy gépi eszközöket tekintve sem mi, de a külföld sincs tökéletesen ellátva. Választási lehetőségünk felemás. Minél több szempontnak kívánjuk megfeleltetni technikánkat, annál inkább szűkül a kör. Alacsony beruházási költség, a gazdaságos üzemeltetés, a kis élőkommunka-igény, a kedvező teljesítmény, alapkövetelmény. De legalább ilyen fontos kell legyen a lábbon maradó állomány, továbbá az újulat és talaj védelmét biztosító tulajdonság, mindezek megléte esetén a kezelő- és irányítószemélyzet felkészültsége, érdekeltisége.

A technika és ökonómia sajnálatos módon szorosabb kapcsolatban áll egymással, s ennek esetenként az ökológia a károsultja. Ez lemérhető erdőfelújításunk alakulásán is, hozzátehetem azonban, hogy nem törvényszerű következmény. „A felújítások sikertelensége nemegyszer az elméleti és gyakorlati

szakemberek kényelme miatt alakul ki" — hivatkozom itt *Le Tacon—Malphettes* szerzőkre (1976).

Ezek után nézzük meg, hogy hol kapcsolódik az elmondott rendszerbe a tervező, a gazdálkodó és a felügyelő. Melyek azok a pontok, ahol azonos elvek kialakítására van, vagy kell lehetőséget teremteni?

Azonos elbírálást követelő szakkérdések

Az erdőtervezés első lépéseként állapotleírás, állapotfelvétel történik, majd ezt követi az erdőrésztlet és gazdálkodó szintű tervezés. Alapvető cél biztosítani erdeink több célú hasznosítását, a népgazdaság igényeinek tartamos ki-elégítését. Az állapotadatok figyelembevételével adatokat kell szolgáltatni ágazati döntések előkészítéséhez. Az elmondottakból úgy vélem, kiolvasható, hogy nem csak a biológiai (faterméstani, termőhelyi) jellemzők feltárása a cél. A kitermelések fafaj-összetétele révén jelentős gazdálkodási eredmény előre-jelzése is megtörténik, és ismertté válik a gazdálkodás kiadásait jelentő erdő-felújítások, állománynevelések nagyságrendje is.

Tény, hogy a tervezés során is elsősorban az állományok ökológiai problémái, egyensúlyában beállott kedvezőtlen változások, vagy fahasználattal már nem korrigálható faterméstani hiányosságok jelentik az egyik, közösen megoldandó gondot. Ehhez csatlakozik az újratermelés már klasszikus gondja még ott is, ahol a terméset 40—50%-ban segítene. Ahol a termelési és felújítási el-maradást magasabb előírásnak kell követnie a kitermelés terén, az újratermelés feltételei közben semmit sem változtak.

A gazdálkodó a felsorolt mindhárom témakörben alapvetően érdekelt, hiszen a természeti adottságaiból eredő lehetőségeket kell egy meghatározott eredmény érdekében a technika segítségével realizálnia. Rövid távú érdekeit a népgazdaság középtávú érdekeivel, sőt a fatermesztés hosszú ciklusával is összhangba kell hoznia. Ez az elvárás ott valósítható meg legjobban, ahol, egyszerűen fogalmazva: van mit vágni. Úgy vélem, az nem képezheti vita tárgyát, hogy a kedvező adottságú (kiváló minőségű) faanyag komoly lépéselőnyt jelent.

Szakmailag is, de főként a gazdálkodást illetően, bonyolult területet képez az erdő- és vadgazdaságok esetében az előbbi elvek egységesítése, majd érvényesítése. Erdeik elsődleges rendeltetésüket tekintve fatermesztést szolgálnak. Ökológiai adottság tekintetében lehetőség nyílna a jelenleginél jobb minőségű faállomány-összetétel kialakítására, ilyenek voltak is a Dráva vagy Duna árterén (kocsányos tölgyesek, tölgy—kóris—szil ártéri erdők), a gazdálkodás elsődleges célja azonban a vadgazdálkodás. Itt a vad a fafajpolitikai tényező, következképpen — ha elfogadjuk ezt a gazdálkodás céljának — feltétlenül más erdőfelújítási elveket és finanszírozási formát kell alkalmaznunk. El kell fogadnunk a sarjzattatást még egységár szinten is. (Le kell mondanunk a tájvédelmi körzet sajátos, eredeti faállománytípusairól.)

Jelenleg sem a tervező, sem a gazdálkodó nem hagyhatja figyelmen kívül a termőhely adta lehetőségeket tervezői és gazdálkodói tevékenysége során. Jogosan merül fel a gazdálkodókban is, szabad-e többszörös költséget vállalni, bizonytalan eredményért. Talán ez a legjobb példa arra is, hogy a tervezés, gazdálkodás, majd felügyelet elveinek egységesítése alapvető kérdés, de főként — a konkrét esetei miatt — gazdálkodói, és csak másodlagosan általánosságban ágazati szinten. (Ezt indokolják az eltérő adottságok is.) Visz-szatérve mindkét gazdálkodótípusra, állományegészségi állapot felvétele során kapcsolatba kerül a tervező, de a felügyelő is, a technika alkalmazási szín-

vonalával. A talaj-, gyökfő- és törzskárosítások mértéke egyértelműen közös területet kínál a továbblélésre. Sajátos helyzetben van az *erdőfelügyelet*, mivel az ökológia—ökonómia—technika háromszögéből „csak” az első témakörrel kell foglalkoznia úgy, hogy két tűz között végzi tevékenységét. Felelősséggel növeli hatósági funkcióját, amelyhez valódi, objektív eszközt remélhetőleg az „Erdőfelügyeleti Útmutató” ad.

A tervezés során egyszerűbb megtervezni a felújítást, de sokkal felelősségteljesebb adott állománytípusra, felújítási módra vonatkozó konkrét paraméterek nélkül (csemeteszám, fő fafaj száma db/m², mérete, mellékfaj, mérete, záródás stb.) átvenni azt befejezett erdősítésként. Vonatkozik ugyanez a nevelővágások átvételére, ha vagy túl sűrű, vagy túl ritka állományt ellenőrzünk, ahol közelíteni sem lehet a modelltáblához. Tény, hogy a bizonyítás alapja mindenütt csak a mérés lehet.

A 16/1985. MÉM—PM—ÁH, miniszteri rendelet szerint felújítóvágások csak ott engedélyezhetők, ahol ennek a feltételei adottak. Kérdés, milyen mértékben? 30%-ban, 50%-ban? Makktermést követően, a legritkább esetben kapunk 80—100% újulatot, 20—30% azonban foltokban, évről évre feltűnik. A klaszszikus felújítási ciklusok, az ezekben folyó apró munkálatok, visszatérések következtében nyúltak 16—20 évre. Nagy teljesítményű technikával meggondolandó elaprózni a termelést. Ha levágjuk, országos adatok igazolják, nem tudjuk felújítani azonos értékben és ütemben. Ha nem vágjuk, a feltételek elégtelensége folytán felborul a gazdálkodó kitermelésre tervezett fafajösszetétele és eredménye.

Hangsúlyoznom kell, hogy a rendkívül sok irányú hatásnak (abiotikus, biotikus károsítás, környezetszennyezés) kitett véghasználati állományok természetes felújítása során sem bízhatunk mindent a klímára és a termőhelyre. Szükségessé válik az előkészítő jellegű, mesterséges beavatkozás, főként a makktermések szabálytalan ciklusából eredő hátrányok enyhítése céljából. Fokozott jelentőségűvé válhat az alételepítés a véghasználatok folyamatossága érdekében a fokozatos felújításra előírt állományokban.

Azonos szintű felkészültség kell

A felsorolt témakörökben eltérő alapállásból eredő, helytelen döntések súlyos szakmai és ökonómiai következményekkel járnak, s ezzel a gondolattal jutunk el a második témakörhöz, amely mindannyiunkat — tervezőt, gazdálkodót, felügyelőt — érint. A három intézmény kapcsolata során véleményem szerint alapkövetelménynek kell lennie az *azonos szintű szakmai felkészültségnek*, és ebből eredően a szakmai tekintély tiszteletben tartásának. Itt már nem szabad „egymás ellen lövöldözni”, mivel a végcél közös, és közös az az alap is — az erdőállomány, a maga ökológiai sajátosságaival —, amely behatárolja az ökonómiát és a technikát. Az erdőművelési elvek sem általánosíthatók ágazati irányvonal kialakításával, de igenis konkretizálhatók gazdálkodási egységenként úgy, hogy abból ágazati döntések születhessenek. Ez szükségessé teszi, hogy lent, tő mellett, mindhárom egység szakemberei ugyanúgy értelmezzék, ellenőrizzék és hajtsák végre közösen megalkotott középtávú terveiket.

Megítélésem szerint az erdőgazdálkodás—erdőfelügyelet—erdőtervezés szakmai egysége megteremthető, a lehetőségei adottak. A megoldás elengedhetetlen feltétele, hogy a részt vevő intézmények azonos témát érintő jelzéseit megfelelő mérlegelés után gyors ágazati döntések kövessék.